

маніпулювання музичним матеріалом легко може знебарвити музичне полотно, емоційно збіднити його постичну концепцію. Тут виникає вимога до педагога формулювати свої думки виразною, образною літературною мовою. Все сказане педагогом принесе користь учневі лише тоді, коли торкнеться його художньої уяви [8, 165-167].

Висновки. Отже, у даній роботі ми розглянули дидактичні основи фахової підготовки майбутніх учителів музики. Використання накопиченого в даній галузі науково-методичного та практичного досвіду, а також дотримання основних дидактичних принципів навчання в інструментально-виконавських класах допоможе оптимізувати процес підготовки студентів до практичної діяльності в загальноосвітній школі.

Література

1. Аржажникова Л.Г. *Профессия – учитель музыки: Кн. для учителя.* – М.: Просвещение, 1984.
2. Баренбойм Л.А. *Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства.* – Л., 1969.
3. Готсдинер А.П. *Дидактические основы музыкального развития учащихся (К проблеме обучения и развития в музыкальной педагогике)* // *Вопросы музыкальной педагогики.* Вып. 2: Сб. статей / Ред.-сост. В.И. Руденко. – М.: Музыка, 1980. – С. 10-28.
4. Леонтьев А.Н. *Психологические вопросы сознательности учения.* – Известия АНП РСФСР. Вып. 7. – М., 1947.
5. Нейгауз Г.Г. *Об искусстве фортепианной игры.* – М., 1982.
6. Ушинский К.Д. *Собр. соч., т. 2.* – М.-Л., 1948.
7. Щапов А.П. *Фортепианная педагогика.* – М., 1960.
8. Цыпин Г.М. *Обучение игре на фортепиано: Учеб. пособие для студентов*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Нечаєва Л.В.

Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського

Анотація. У статті розглядаються питання модернізації професійної підготовки майбутніх вчителів мистецьких дисциплін. Певної уваги автор надає значущості опанування мистецтвом як концептуального базису розвитку їх художнього мислення.

Ключові слова. модернізація освіти, професіоналізм вчителя мистецьких дисциплін, художнє мислення.

Анотация. Нечаева Л.В. Развитие профессионализма будущих преподавателей художественных дисциплин в контексте модернизации современного образования. В статье рассматриваются вопросы модернизации профессиональной подготовки будущих учителей художественных дисциплин. Определенное внимание автор уделяет значимости овладения искусством как концептуальным базисом развития их художественного мышления.

Ключевые слова. модернизация образования, профессионализм учителя художественных дисциплин, художественное мышление.

Annotation. Nechaeva L.V. Development of professionalism of the future teachers of art disciplines in a context of modernization of modern education. The article throws the light to the questions of modernization of professional preparation of future teachers of artistic subjects. The author pays much attention to the importance of their mastering of art as the conception basis of the development of their artistically thinking.

Key words. modernization of education, professionalism of teachers of art subjects, art thinking.

Постановка проблеми та аналіз публікацій. Сьогодні, на початку нового тисячоліття, ми є свідками важливих змін у парадигмі національної освітньої системи, яка прогресує у напрямках глобального поширення, більш повного охоплення різних верств населення та видів людської діяльності, своєї інтенсифікації, підвищення результативності й ефективності. Сучасна освіта розглядається не тільки як систематизований та цілеспрямований процес трансляції та ретрансляції знань, а і як засіб розвитку та вдосконалення людини. Побудова якісно нової системи освіти, як визначають українські вчені (Бех І.Д., Зязюн І.А., Мороз О.Г., Падалка О., Пехота О.М., Хомич Л., Шевнюк О.Л. та ін.), потребує радикального перегляду її цілей, принципів, змісту, які б могли сприяти розвитку і соціалізації людини, вихованню освіченої, духовної та творчої особистості.

Модернізація педагогічної освіти передбачає орієнтацію на формування особистості вчителя нової формації. Логіка і структура вчительської професії має вийти за звичні рамки прагматичного типу мислення з його характерним акцентом на предметно-розчленованому сприйнятті світу, вузькій спеціалізації й гіпертрофованій технологізації діяльності. Цілісне осягнення світу, культури, людини можливо повернути в процесі включення операційно-процесуальних аспектів педагогічної професії у сутнісні та культурно-контекстні. Вимоги освітніх стандартів підготовки майбутніх вчителів, що звично формулюються у категоріях «знає», «уміє», «володіє», повинні вибудовувати соціокультурну конструкцію сучасної педагогічної професії, орієнтовану на адекватне відображення в освітній практиці нової картини світу з її фундаментальними принципами гуманізму, варіативності соціально-історичних перспектив [7]. Тому вищим педагогічним навчальним закладам належить ключова роль у становленні освітньої системи, оскільки саме тут задаються методологічні та

змістовно-структурні параметри навчальних закладів усіх типів, формується педагогічне мислення і професіоналізм сучасного вчителя.

Впровадження інновацій в освітні системи спричинило необхідність звернення до певних філософських, психологічних, естетичних, мистецтвознавчих теорій, які донедавна не відбивали культурологічні та художньо-естетичні засади відомих технологій педагогічної діяльності. Серед них на особливу увагу заслуговують ті, які спрямовують сучасну професійно-педагогічну освіту на осмислення процесів формування духовності особистості майбутнього вчителя засобами мистецтва. За висловом А.Маслоу «...художня освіта, або ... освіта через мистецтво є значущою не стільки для появи художників або творів мистецтва, скільки для появи кращих людей. ...єдиний існуючий сьогодні вид освіти, який містив би хоча б слабкий натяк на таку мету, - це художня освіта. Отже, освіта за допомогою мистецтва...при правильному його розумінні стане парадигмою для всієї подальшої освіти [3,60]. Це дає підстави стверджувати конче важливу роль мистецької освіти, значення якої набуло соціокультурного змісту в умовах оновлення освітньої системи і стало провідним для сучасної педагогіки вищої школи.

Мета дослідження. З урахуванням означеного вище, метою поданої роботи є висвітлення сучасних тенденцій розвитку професіоналізму майбутнього вчителя мистецьких дисциплін в контексті модернізації вищої освіти.

Отримані результати. Мистецька професійна освіта спрямована на пояснення смислу основних напрямів духовно-практичного досягнення мистецтва, його використання у навчально-виховному процесі, тлумачення впливу художніх творів на розвиток естетичної культури особистості (Лещенко М.П., Падалка Г.М., Рудницька О.П., Щолокова О.П. та ін.). Найважливіші функції мистецької освіти полягають у застосуванні провідних принципів мистецтва для осмислення і переосмислення нових феноменів освітньої дійсності, інтеграції всіх елементів інноваційної педагогічної діяльності.

Як визначає П.Флоренський, мистецтво – це саме та сфера діяльності людини, де Логос найбільш активно і явно проявляє себе [6]. Мистецтво має можливість досягнути велике коло духовних пошуків, соціокультурних прагнень людства, віддзеркалює проєкції людського буття у суспільстві. Його особливістю є світобачення та світопереживання, вироблення у людини ціннісних орієнтацій, які поєднують світоглядні ідеали та конкретний життєвий досвід. Об'єктом художнього впливу мистецтва є світовідчуття, а важливою функцією – перевтілення світорозуміння у світовідношення, в активну життєво-практичну позицію особистості.

Мистецтво передає особистості об'єктивну істину, синтезує універсальний досвід людства, вдосконалює соціальні відношення людини зі світом, гармонізує єдність раціонального і почуттєвого, передає емоційні стани людини та її прагнення. Як бачимо, діапазон пізнання світу, який відкривається людині через мистецтво, величезний, однак засвоєння цього досвіду не приходить само по собі, а вимагає серйозної і багатопланової духовної діяльності, осмисленого сприйняття творів мистецтва.

Спілкування з мистецтвом охоплює складний комплекс свідомих і підсвідомих реакцій суб'єкта, які характеризують розуміння смислу художнього твору в особистісне ставлення до мистецтва. Тобто виникає особистісно-значущий смисл мистецтва на основі взаємозв'язку двох сторін: самого твору мистецтва та сприймаючого його суб'єкта. Цілком зрозуміло, що важливим засобом пізнання мистецтва є його аналіз. У цьому процесі доцільно виділити емоційно-смісловий пошук художньої істини; перенесення уваги з мистецького твору на власні особливості сприйняття; повернення від суб'єктивності до художнього об'єкта в процесі його інтерпретації. Дані прийоми створюють передумову для адекватного розуміння естетичного кредо та світоглядної позиції митця, його творчого стилю, об'єктивності змісту твору, а також сприяють удосконаленню шляхів досягнення мистецтва, в якому зникають межі між смислом твору і внутрішнім світом сприймаючого.

Отже, своєрідність мистецтва полягає в тому, що воно потребує від сприймаючого і здатності відчувати красу мистецьких образів, і водночас осмислювати свої переживання, вести діалогове спілкування. Наявність діалогічної основи сприйняття мистецтва характеризується тісним взаємозв'язком об'єктивних і суб'єктивних, репродуктивних і творчих процесів як складників єдиної системи художнього мислення.

На сучасному етапі науково-теоретична база мистецтва сягає висот самого мистецтва, і в умовах постійного розширення сфери художніх знань стає можливим ставити перед мистецькою освітою завдання ущільнення, компресії художньої інформації на основі загального методологічного підходу до вивчення мистецтва.

У професійній педагогічній освіті мистецтво має провідну роль, але тільки у нерозривній єдності з психолого-педагогічним компонентом створює унікальні можливості для підготовки фахівців, здатних реалізовувати особистісно орієнтовану навчально-виховну систему, яка ґрунтується на таких положеннях (Лещенко М.):

- мистецтво – це універсальний суспільний феномен, який сприяє глибокому усвідомленню своєрідності людства (подібності та відмінності між расами, релігіями, культурними традиціями);

- мистецтво – результат людської творчості (тому воно незамінне при розвитку креативних здібностей);

- мистецтво – виступає для людини засобом пізнання самої себе і навколишнього середовища, формує навички контролю за власним розумовим та емоційним розвитком;

- мистецтво – є джерелом естетичної насолоди, сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання і викладання;

- мистецтво створює сприятливе середовище для особистісного вираження потреб кожної людини; залучення учнів та студентів до художньої діяльності, поліпшує їх комунікативні уміння;

- у процесі художніх занять учні отримують можливість розкрити в собі нахили до різноманітних професій музиканта, художника, хореографа, актора [2].

Нові тенденції мистецької освіти насамперед орієнтовані на формування потреби самовираження, спонукання неповторних реакцій суб'єкта навчання, спроможного вийти за межі власного навчального предмета, оптимально втілювати фахові знання в загальну систему культури. В його підготовці особливу увагу слід звернути на професійну переорієнтацію в педагогічній діяльності – від просвітництва до здійснення життєтворчої та культурної місії. Особливої актуальності така переорієнтація набуває стосовно вчителів гуманітарних дисциплін, зокрема, вчителів мистецького напрямку.

Як визначає науковець В.Ф.Орлов, вчителі мистецьких дисциплін – це категорія працівників освіти, змістом діяльності яких є формування й розвиток художньо-естетичної культури підростаючого покоління засобами різноманітних видів і жанрів мистецтва. До вчителів мистецьких дисциплін належать фахівці освітньої галузі, які працюють у загальноосвітніх школах, професійних навчальних закладах різних рівнів акредитації: вчителів світової художньої культури, образотворчого мистецтва, музики, хореографії тощо. Їхня художньо-педагогічна діяльність має багато спільного і, водночас, відрізняється за властивим кожному з видів мистецтва унікальними знаковими системами. Проте, сам процес професійної підготовки майбутніх вчителів мистецьких дисциплін має спільну мету, форми і засоби [4]. Тобто йдеться про такий процес, де особливості видів мистецтва не мають суттєвого значення. Навпаки, чим краще студент розуміється на різних видах мистецтва, тим вищий рівень професіоналізму майбутніх вчителів мистецьких дисциплін. Ця закономірність характерна для розвитку професійної культури студента, майбутнього вчителя незалежно від його спеціалізації.

Саме тому, вчителям мистецьких дисциплін потрібні виняткова компетентність у галузі мистецтва, фундаментальні знання з педагогіки й психології, які б давали можливість стимулювати оригінальні прояви

особистісних художніх вражень, створювати необхідні умови для емоційного забарвлення об'єктивної інформації про твір мистецтва суб'єктивними асоціативними уявленнями.

Професійна підготовка вчителів мистецьких дисциплін відбувається у взаємодії двох структур: організаційно-процесуальної й особистісної. До першої належить увесь комплекс науково-методичного та організаційного забезпечення навчально-виховного процесу. До другої – система властивостей і якостей особистості, що взаємодіють у процесі професійної підготовки. Комплекс особистісних якостей являє собою динамічну структуру, в якій взаємодія емоційної сфери з професійним досвідом утворюють особливу форму творчої діяльності – художнє мислення.

Художнє мислення можна визначити як функцію свідомості індивіда, що спрямована на виконання професійних обов'язків вчителів мистецьких дисциплін та інтегрує в собі психолого-педагогічну і художньо-естетичну сфери діяльності педагога. Особливість художнього мислення полягає в тому що воно вносить творчий елемент у навчально-виховний процес, створюючи різноманітні комбінації елементів у попередньому досвіді. Різноманітність комбінацій, які можуть бути створені з людських реакцій на спілкування з творами мистецтва, робить художньо-педагогічну діяльність багатоваріантною і складною.

Спілкування з мистецтвом впливає на раціональну та емоційно-почуттєву сфери особистості і виступає засобом засвоєння навколишньої дійсності, на підставі здобуття нових знань, розширення художньої комунікації, а також здатності переносити набуті прийоми у власну художню діяльність, яка є специфічною умовою формування художнього мислення.

Художнє мислення, як і інші види мислення, є спеціально зумовленим, узагальненим і опосередкованим пізнанням реальної дійсності в її суттєвих зв'язках і відношеннях, але через створення художніх образів і оперування ними; володіє тим же, загальним для всіх форм мислення арсеналом структурно-логічних засобів (аналіз, синтез, узагальнення, абстракція та ін.).

але в процесі розв'язання емоційно-образних завдань. Саме художній образ є основною функціональною одиницею художнього мислення, за допомогою якого здійснюється образна форма матеріалізації художньої думки. А механізми, що забезпечують рух думки поряд з індукцією і дедукцією, аналізом і синтезом – це уявлення і фантазія, асоціативні зв'язки та інтуїтивне відчуття.

Компонента структура художнього мислення становить єдність, як мінімум, п'яти компонентів, а саме: мотиваційного (потребу накопичувати знання і уявлення в галузі мистецтва для особистісного розвитку та здійснення професійної діяльності); емоційного (відчуття гедоністичного характеру мистецтва, отримання задоволення від його сприйняття); пізнавального (набуття необхідного тезаурусу в галузі художньої культури); творчого (вміння відбирати численну інформацію та адаптувати її відповідно до педагогічних завдань); аксіологічного (вміння аналізувати художні твори і надавати їм через особистісне й ціннісне ставлення до мистецтва відповідних оцінних суджень).

Своєрідним імпульсом розвитку художнього мислення ми вважаємо творче застосування різнобічних емоційно-образних завдань і нестандартних вправ, які дозволяють студентам в процесі самостійної роботи над творами мистецтва засвоїти систему відповідних культурологічних, мистецтвознавчих знань і понять, пов'язаних з художньою практикою і необхідних для їх осмислення.

Важливо підкреслити, що ситуації проблематизації завдання, які виникають під час сприйняття творів мистецтва потребують актуалізації особливих пізнавальних процесів, які не є завданнями у повному розумінні цього слова. Особливість їх виконання полягає в художньому аналізі, виділенні елементів художніх засобів, знаходженні зв'язків, зіставлень, порівнянь у процесі інтерпретації мистецьких образів. Системний аналіз проблемних ситуацій, активний пошук їх розв'язання дозволяє студентам активно використовувати засвоєні методи пізнання мистецьких явищ і процесів. Вони отримують можливість вдосконалювати набуті у процесі художньо-

педагогічної діяльності аналітичні вміння і навички, розвиваючи художнє мислення.

Висновки та подальший напрямок дослідження. Виходячи з викладеного, зазначимо, що розвиток художнього мислення пов'язаний не лише з прагматичним вирішенням дидактичних проблем, але значною мірою і з рефлексією властивих почуттів та думок фахівця, смислоутворенням, осягненням вищих абстракцій, гри уяви, залученням чуттєво пізнавальних сил людини, пов'язаних з корекцією формальної логіки, світом естетичних почуттів та емоцій. Завдяки розвиненому художньому мисленню у суб'єкта художньої діяльності виникають нові позиції у розумінні мистецтва, орієнтири вирішення поставлених проблем, можливість піднятися до усвідомлення духовної сутності мистецтва і водночас розкрити себе художньому світові.

Як бачимо, спілкування з мистецтвом у процесі мистецької освіти охоплює всі компоненти цілісної структури художнього мислення, які характеризують розуміння та інтеріоризацію смислу художнього твору в особистісне ставлення до мистецтва, а через нього, - до осягнення духовної сфери суспільства.

Отже, мистецька освіта має значення не тільки для підготовки фахівців мистецького напрямку, а й для загального розвитку особистості. Саме цей вид освіти дає можливість найбільшою мірою досягти її гуманістичних цілей, а тому може розглядатись як парадигма будь-якої іншої освіти.

Література

1. Зязюн І. Гуманістична парадигма в освіті // *Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку*. - Київ, 1996. - С. 8-12.
2. Леценко М. *Зарубіжні технології підготовки вчителів до естетичного виховання*. - Київ, 1996. - 192 с.
3. Маслоу А. *Новіше рубежи человеческой природы* / Пер. с англ. М.: Смысл. - 425 с.
4. Орлов В. *Професійне ставлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: Монографія* / За заг. ред. І.А.Зязюна. - К.: Наукова думка, 2003. - 262 с.
5. *Освітні технології. Навчально-методичний посібник* / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін. / За заг. ред. О.М.Пехоти. - К.: А.С.К., 2001. - 256 с.
6. Флоренский П.А. *Избранное в 2-х т.* - М.: «Правда», 1990. - 347 с.
7. Шевчик О.Л. Зміст культурологічної освіти майбутнього вчителя // *Проблеми педагогічних технологій. Зб. наукових праць*. - №1. - Луцьк, 2002. - С.133-140.